

ABSTRACT

136 YEARS: FROM SIEGFRIED TO WM 2006

Pornsan Watananguhn

The problems of minorities in Germany and the problems of people who are not German by "blood" can principally be grouped into 2 categories:

(i) The remarkable history of the "national unity" of the German people which was based on the *pride* of this nation for being *German*. This pride has been even sometimes driven to *arrogance*, as shown in German history during the "Second Reich of Germany" (1891 – 1918) and during the "Third Reich" (1933 – 1945) under the NAZI regime (Nationalsozialistische Arbeiterpartei Deutschlands).

(ii) The problem of "guest-workers" (Gastarbeiter) from other European countries, who were "invited" to Germany to give assistance to German economy after 1950. The "Gastarbeiter" came from Greece, Italy, Yugoslavia and mainly from Turkey. Especially those from the last mentioned country have gradually caused many serious social, cultural and educational complications in Germany after 1960, as they were not able to integrate in the German society.

This paper concentrates on the first category with the aim to demonstrate the problem of "being German among the Germans." The fact that Germany, unlike other countries in Europe, was first politically united in 1871 and has a very unique history of "national unity," has resulted in the effort of the Germans to distinguish themselves from other Europeans through their culture. The German definition of "culture" reflects their attempt to differentiate themselves from other Europeans and their pride in creating their cultural identity over other races.

The history of Germany as a *Kulturnation* bases on the search for *national identity* by various German poets and philosophers, which can be traced back to the myth of *Siegfried* in the Middle Ages. The crime and tragic fall of the "Third Reich" has led not only to the divided Germany into two politically and ideologically states, East – and West Germany, but has brought disgrace to the younger generation of this country as well. Their self-confidence as a German cannot really recover after the political unification in 1990. In the opinion of many Germans, the Football-World Championship in 2006 or WM 2006, has brought back and created the secure feeling of unity among the people of this nation once again.

136 ปีหลังเยอรมนีรวมชาติ: จากตำนาน “บิกฟรีด” ถึง WM 2006^{*}

พรสวรรค์ วัฒนางกูร

1. ความนำ

136 ปี หลังเยอรมนีรวมชาติ ย่อมไม่ใช่ว่าการรวมชาติเยอรมัน ตะวันตกและเยอรมันตะวันออกในเดือนตุลาคม ค.ศ.1990 แน่นนอน แต่เป็นการรวมชาติทางการเมืองเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์ชนชาติเยอรมันในปี ค.ศ.1871 สมัยเสนาบดีบิสมาร์กและกษัตริย์วิลเฮล์มที่ 1 เมื่อแคว้น “พรอยเซ็น” (Preußen) หรือ ปรัสเซียเป็นผู้นำรัฐเยอรมัน ทางเหนือ (Deutscher Bund) รวมชนเผ่าเยอรมันในหลายรัฐของ ดินแดนเยอรมนีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประกาศก่อตั้ง “อาณาจักรเยอรมันที่ 2” ณ พระราชวังแวร์ซายที่กรุงปารีสในวันที่ 18 มกราคม ค.ศ.1871 หลังเยอรมนีทำสงครามชนะฝรั่งเศส

การรวมชาติตั้งอาณาจักรเยอรมันที่ 2 ครั้งนี้ มีเรื่องแปลกอยู่ 2 ประการ เรื่องแปลกประการแรกก็คือ การประกาศตั้งอาณาจักรเยอรมันที่ 2 ซึ่งนับว่าเป็นการรวมชาติทางการเมืองเป็นครั้งแรกใน

^{*} บทความนี้นำเสนอในงานอบรมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมและปัญหาที่เกิดขึ้นในยุโรป: กรณีศึกษาประเทศเยอรมนี” เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2550 จัดโดย ศูนย์ยุโรปศึกษา แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติศาสตร์ของชนชาตินี้ ณ พระราชวังแวร์ซาย กรุงปารีส ชวนให้ถามต่อว่า เหตุใดฝรั่งเศสจึงมีส่วนในเรื่องสำคัญสุดยุดของชนชาติเยอรมันเช่นนี้ ข้อแปลกประการที่สองก็คือ เหตุใดในการรวมชาติทางการเมืองครั้งแรก เยอรมนีจึงเรียกประเทศของตนว่า “อาณาจักรเยอรมันที่ 2” (2. Reich – คำว่า Reich แปลว่า อาณาจักร) อาณาจักรที่ 1 (1. Reich) หมายถึงอาณาจักรใด และเหตุใดประเทศเยอรมนีระหว่างปี ค.ศ.1919-1933 จึงใช้ชื่อว่า “สาธารณรัฐไวมาร์” (Die Weimarer Republik) อันเป็นช่วงเวลาก่อนอาณาจักรเยอรมันที่ 3 หรือ Das 3. Reich (The Third Reich) ของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์แห่งพรรค “นาซีเยอรมัน” (Nationalsozialistische Arbeiterpartei Deutschlands)

การประกาศ “ความเป็นตัวตน” แห่งชนเผ่าเยอรมันทางการเมืองโดยมี “ฝรั่งเศส” เป็นผู้ร่วมยืนยัน หรือการที่ชนเผ่าหนึ่งเปลี่ยนชื่อเรียกประเทศของตนเองถึง 5 ครั้ง¹ ย่อมไม่ใช่เรื่องธรรมดา

¹ คือ อาณาจักรที่ 1 อาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์แห่งชนชาติเยอรมัน (Das Heilige Römische Reich Deutscher Nation) คำสร้อย “แห่งชนชาติเยอรมัน” มีมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 เป็นอาณาจักรสืบต่อจากอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (Das Heilige Römische Reiches) ตั้งแต่ ค.ศ.800 โดยจักรพรรดิคาร์ล มหาราชหรือชาเลอมาญมหาราช) อาณาจักรเยอรมันที่ 2 (1871-1918) สาธารณรัฐไวมาร์ (1919-1933) อาณาจักรเยอรมันที่ 3 (1933-1945) และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (Die Bundesrepublik Deutschland หรือ เยอรมันตะวันตก [ตั้งแต่ ค.ศ.1949-ปัจจุบัน]) รวมทั้งประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยเยอรมัน (Die Deutsche Demokratische Republik หรือ เยอรมันตะวันออก [1949-1990]) ปัจจุบันประเทศเยอรมนีมีชื่ออย่างเป็นทางการคือ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี หรือประเทศของชนชาติ “ดอยช์” – Deutschland นั่นเอง

แน่ ทั้งหมดเป็นตัวบ่งชี้ถึง “ปม” เรื่อง “ตัวตนของชนชาติ” ที่มีความเป็นมาพิเศษกว่าชาติอื่นๆ ในยุโรปกลางและยุโรปตะวันตก เป็นทั้ง “ปมด้อย” และ “ปมเด่น” ในเวลาเดียวกัน

เรื่องราวของชนชาติเยอรมันซึ่งเป็นชนเผ่าแกร์มาเนิน (Germanen) หรือเจอร์มานิก (Germanic) น่าสนใจตรงที่ชนชาตินี้ประกอบด้วยชนหลายเผ่า หลายภาษาถิ่น มีภาษากลางและวัฒนธรรมร่วมกันคือ ภาษาเยอรมันมาตรฐาน (Hochdeutsch หรือ Standarddeutsch) แต่เนื่องจากชนเผ่านี้ถูกกำหนดโชคชะตาให้ไม่สามารถรวมชาติทางการเมืองได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ด้วยเหตุผลทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรมหลายประการ โดยเฉพาะถูกสกัดกั้นทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยชนเผ่า “ฟรังคิช” (Fränkisch) เพื่อนบ้าน หรือชาติฝรั่งเศส ทำให้ชนชาติเยอรมันพยายามหา “ปมเด่น” จาก “ปมด้อย” ของตนเอง ได้แก่การหาความ “พิเศษ” จาก “สายเลือดเยอรมัน” และความเป็นตัวตนแบบเยอรมัน นั่นคือ ความพิเศษเหนือชนชาติยุโรปอื่นทาง “วัฒนธรรม” นั่นเอง อาจกล่าวได้ว่า หลายชนเผ่า ภาษา และเชื้อชาติของเผ่าเยอรมัน เป็นทั้ง “วิกฤต” และ “โอกาส” “ปมด้อย” และ “ปมเด่น” ของชนชาตินี้

เรื่องความหลากหลายทางเชื้อชาติและความหลากหลายทางวัฒนธรรมในเยอรมนีอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเด็น คือ วัฒนธรรมที่หลากหลายของชนเผ่าเยอรมันหลายกลุ่มในแต่ละภาคและแต่ละแคว้นของเยอรมนีที่มีภาษาถิ่นและวัฒนธรรมประเพณีเฉพาะตัวของตนเอง ทำให้เกิดความแตกต่างหลากหลายภายในชนชาติ แต่ก็ยังรวมกันคงความเป็น “ชนชาติเยอรมัน” ด้วย “ภาษาเยอรมัน” หรือ “วรรณศิลป์” และ “วัฒนธรรม” ร่วมกัน นับเป็นความภาคภูมิใจของชนเผ่า จนได้ชื่อว่า เป็น “ชนชาติทางวัฒนธรรม” (Kulturnation) แต่ในขณะเดียวกันความภาคภูมิใจนี้ก็เหมือนดาบสองคมส่งผลในทางลบ ประเด็นเรื่อง

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายในชาติมีมานานตั้งแต่ในยุคกลางที่ยุโรปยังไม่มี การแบ่ง “ชาติรัฐ” ที่แน่นอน ต่างจากความหลากหลายทางเชื้อชาติในประเด็นที่สอง อันเป็นผลสืบเนื่องจากการที่เยอรมนีแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง ต้องฟื้นฟูเศรษฐกิจครั้งใหญ่และอาศัยแรงงาน “ต่างชาติ” จากประเทศกรีซและหลายประเทศในยุโรปตะวันออกบางส่วนมาจากประเทศทางยุโรปใต้ แต่ส่วนใหญ่คือแรงงานจากประเทศตุรกีที่กลายเป็นปัญหาทางสังคมในเยอรมนีในเวลาต่อมา เนื่องจากแรงงานชาวเติร์กไม่ได้มา “แต่ตัว” ดังคำของนายเฮลมุท ชมิดท์ อดีตนายกรัฐมนตรีเยอรมันพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย (SPD) ว่า “เราร้องขอ ‘มือ’ เพื่อช่วยเหลือ แต่กลับเป็น ‘มนุษย์’ ที่เดินทางเข้ามา”

ชาวตุรกีต่างเดินทางเข้ามาเยอรมนีเป็นแรงงานต่างชาติพร้อมครอบครัวของตน เขาเหล่านั้นมาพร้อมกับโลกทัศน์และความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่าง กลายเป็น “ชนกลุ่มน้อย” ที่แปลกแยกในสังคมเยอรมัน

ในบทความนี้ ผู้เขียนจะอภิปรายเฉพาะประเด็นแรกเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายในชนชาติเยอรมันเองที่นำไปสู่ปัญหาหลากหลายดังปรากฏในประวัติศาสตร์ของชนชาตินี้

2. จากจุดเริ่มต้น:

ฮักฟรีด ตำนานแห่งชนเผ่าแกร์มาเนียน

ถ้าเรา มองย้อนไปในอดีตของชาติเยอรมันจะพบว่า ชนเผ่านี้ ถูกกำหนดโชคชะตาให้ต้องแบ่งแยก ไม่สามารถรวมประเทศเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมืองได้เกือบตลอดช่วงประวัติศาสตร์แห่งชนชาติ เช่นเดียวกับโปแลนด์ที่แทบจะไม่เคยเป็นเอกราชจบจนปลาย

ศตวรรษที่ 20 เพราะต้องตกอยู่ใต้การปกครองหรือตกอยู่ใต้อาณัติของชาติใหญ่โดยเฉพาะรัสเซียหรือเยอรมนีในบางคราวอยู่เกือบตลอดเวลาหรือคล้ายกับประเทศเวียดนามที่มีชะตากรรมต้องทำสงคราม ถ้าไม่กับต่างชาติก็กับชาติเดียวกันเองแทบมีได้ว่างวัน หลายชาติในยุโรปได้ตั้งประเทศของตนเป็นปีกแผ่นทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรมตั้งแต่ก่อน หรือใน ระหว่าง ยุคกลาง (คริสต์ศตวรรษที่ 5-13) รวมทั้งตั้งประเทศในระหว่างยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา (Renaissance ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14-16) เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน โปรตุเกส สวิตเซอร์แลนด์ ฟลานเดอร์สหรือเนเธอร์แลนด์ในเวลาต่อมา และแม้ว่าหลายชาติในยุโรปจะต้องต่อสู้เพื่อเป็นอิสระจากผู้ปกครอง เช่น สวิตเซอร์แลนด์ เนเธอร์แลนด์ เบลเยียมรวมทั้งบรรดาชนเผ่าในยุโรป ตะวันออกและในแหลมบอลข่านอีกหลายชาติ เช่น ประเทศเชโกสโลวาเกียหรือสาธารณรัฐเช็กในปัจจุบันตลอดศตวรรษที่ 19 ก็ไม่มีประวัติศาสตร์ของชนเผ่าใดจะมีลีลันเท่าประวัติศาสตร์ของชนเผ่าเยอรมันเลย

ดังได้กล่าวแล้วว่า ตั้งแต่ก่อนยุคกลาง เมื่ออังกฤษและฝรั่งเศสเป็นประเทศไปนานแล้วนั้น ชาวเยอรมันยังมีเจ้าและขุนนางผู้ครองแคว้นปกครองตนเองแยกกันเป็นอิสระเนื่องจากแตกสามัคคี คำว่าอาณาจักรที่ 1 (1. Reich) ในประวัติศาสตร์ของชนชาติเยอรมัน หมายถึง "อาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์แห่งชนชาติเยอรมัน" (ที่สืบทอดจาก "อาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์") อาณาจักรนี้ตั้งขึ้นในช่วงปลายของยุคกลางโดยจักรพรรดิออตโตมหาราช (Otto der Große) คำว่า "โรมันอันศักดิ์สิทธิ์" นั้น หมายถึง จักรพรรดิทุกพระองค์ของอาณาจักรได้รับการแต่งตั้งจากพระผู้เป็นเจ้าผ่านทางอำนาจสันตะปาปาแห่งศาสนจักรโรมันคาทอลิก และได้รับความคุ้มครองให้เป็นจักรพรรดิโดยชอบธรรม แต่ในทางปฏิบัติ ชนเผ่าเยอรมันและอีกหลายชาติในยุโรปมี

กษัตริย์และขุนนางปกครองตนเอง แบ่งแยกเป็นแคว้นอิสระโดยไม่ขึ้นกับส่วนกลางคือองค์จักรพรรดิ ดังนั้นอำนาจของจักรพรรดิจะมั่นคงเพียงใดจึงขึ้นอยู่กับว่า จักรพรรดิพระองค์นั้นจะเข้มแข็งเพียงใด จึงนับว่าอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (แห่งชนชาติเยอรมัน) รวมตัวกันอยู่เพียงหลวมๆ เท่านั้น ยุโรปในยุคกลางเป็นยุคของศักดินา มีอัศวินและกษัตริย์ต่างชนชาติต่างแคว้น นับเป็นยุโรปที่พรมแดนแบ่งประเทศหรือชาติรัฐทางการเมืองยังไม่ชัดเจน แต่ก็เป็ยุโรปที่ชนเผ่าต่างๆ เข้มแข็งมีความเป็นตัวของตัวเองและเป็น “ดินแดนต้นตอของชนเผ่าต่างๆ” ของยุโรปปัจจุบันหลังสมัยของอาณาจักรกรีกและโรมันโบราณ (Antike)

ยุโรปในยุคสมัยที่เส้นแบ่งพรมแดนทางการเมืองและรัฐชาติยังไม่ชัดเจนนี้เองที่เป็นต้นตอของตำนานแห่งชนเผ่า รวมทั้งตำนาน “ซีกฟรีด” ของชนเผ่าแก็ร์มาเนนที่รีชาร์ด วากเนอร์ คีตกวียุคโรแมนติกในศตวรรษที่ 19 นำกลับมาเล่าใหม่ในรูปของอุปรากรเพลงแห่ง “ประสาธนางานศิลป์” (Das Gesamtkunstwerk) ที่รวมศิลปะหลายแขนงเข้าไว้ด้วยกัน (ละคร ดนตรี และปรัชญา) รวมทั้งอุปรากรเลื่องชื่อเรื่องอื่นๆ ที่เล่าขานเรื่องราวของชนเผ่าแก็ร์มาเนน งานของวากเนอร์เป็นที่ชื่นชมของกษัตริย์ลุดวิกที่ 2 แห่งแคว้นบาเยินและอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ “ท่านผู้นำ” แห่งอาณาจักรเยอรมันที่ 3 ที่ล้วนหลงใหลอุปรากรเหล่านี้ ฮิตเลอร์นั้นได้นำตำนานแห่งชนเผ่าคืออุปรากรของวากเนอร์มาสนับสนุนลัทธิยกย่องชนเผ่าอารยันว่ามีสายเลือดบริสุทธิ์และมีความพิเศษกว่าชนเผ่าอื่นๆ ในโลก

ในศตวรรษที่ 16 เมื่อมาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther) ปฏิรูปศาสนาจักรคาทอลิกและตั้งนิกายโปรเตสแตนต์ (หรือในภาษาเยอรมันใช้ว่า เอวัังเกลิช Evangelisch) เยอรมนีก็ยังคงแบ่งแยกเป็นแคว้นเล็กแคว้นน้อยมีภาษาถิ่นหลายหลาก ในขณะที่อิตาลีรับผล

พวงจากวัฒนธรรมกรีกโรมันโบราณเข้าสู่ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา มาตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 14-15 ก่อนหน้านั้น และกลายเป็่นนักเดินทะเลด้วย ตามติดมาด้วยประเทศสเปนและโปรตุเกสที่สร้างชาติเป็นปึกแผ่นแล้ว กษัตริย์ของทั้งสองดินแดนหลังแข่งกันสนับสนุนคนของตนให้เดินเรือ ท่องโลกค้นหาสมบัติและดินแดนใหม่ ประเทศสเปนประกาศความเป็น มหาอำนาจทางทะเลในยุโรปเต็มตัวในศตวรรษที่ 16 ก่อนที่จะเสีย ตำแหน่ง “เจ้าทะเล” ให้แก่อังกฤษในยุคของพระนางเอลิซาเบทที่ 1 (ช่วงหลังของศตวรรษที่ 16) ในการรบทางทะเล ใน “ศึกอาร์มาดา” ระหว่างทัพเรือสเปนและทัพเรืออังกฤษในที่สุด

ผลงานอันยิ่งใหญ่ของมาร์ติน ลูเธอร์ มิใช่เพียงการตั้งนิกาย ใหม่ของคริสต์ศาสนาเท่านั้น แต่ลูเธอร์ยังได้สร้างความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันและความเป็นปึกแผ่นทางวัฒนธรรมให้แก่คนเยอรมันโดย ผ่านภาษาเยอรมัน โดยการแปลพระคริสตธรรมคัมภีร์จากภาษาดั้งเดิม คือภาษาฮีบรูออกเป็นภาษาเยอรมันเป็นครั้งแรก²

ภาษาเยอรมันในพระคัมภีร์ฉบับแปลของลูเธอร์ได้กลายเป็น ภาษากลางของชนเผ่าเยอรมันในแคว้นต่างๆ ที่พูดต่างภาษาถิ่น ตลอดจนเป็นต้นตอของภาษาเยอรมันมาตรฐานในปัจจุบัน อีกทั้งยัง เป็นภาษาพูดของ “ชาวเยอรมัน” เป็นครั้งแรก นับว่าปรากฏการณ์นี้มี

² ก่อนหน้านั้นเคยมีการแปลพระคริสตธรรมคัมภีร์หลายครั้งแล้วโดยนักบวช นิกายโรมันคาทอลิก แต่เป็นการแปลจากต้นฉบับภาษาละตินและยังใช้ภาษา ละตินปะปนอยู่มาก ทำให้ชาวบ้านทั่วไปอ่านไม่เข้าใจประการหนึ่ง ในเวลานั้น การมีพระคริสตธรรมคัมภีร์ในครอบครองที่จะทำให้ชาวบ้านเข้าถึง “พระวจนะ” ของพระเจ้าได้ตรงยังไม่แพร่หลาย เนื่องจากยังไม่มีเครื่องพิมพ์ จนกระทั่งกู๊ด เทินแบร์ก (Gutenberg) แห่งเมืองมายน์ซ์ (Mainz) ในเยอรมนีค้นพบระบบการ พิมพ์สมัยใหม่ใน ค.ศ. 1448

ผลต่อความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชนชาติเยอรมันเป็นอันมาก ในประวัติศาสตร์ของชนชาตินี้ ภาษาเยอรมันที่เข้าถึงชาวบ้านของลูเธอร์ ก็คือต้นแบบของภาษาเยอรมันในปัจจุบัน และเป็นต้นแบบของภาษาวรรณศิลป์เยอรมันของมหากวีโยฮัน วอลฟ์กัง ฟอน เกอเธ่ (Johann Wolfgang von Goethe 1749-1832) ในศตวรรษที่ 18 ในผลงาน “แวร์เธอร์ระทม” (Die Leiden des jungen Werthers) ทำให้นวนิยายเยอรมันเรื่องนี้ดังระเบิดไปทั่วยุโรป และภาษาเยอรมันได้รับการยกย่องว่างดงามทัดเทียมกับภาษาวรรณศิลป์ของชาติเพื่อนบ้าน เช่น ภาษาอังกฤษ (เชกสเปียร์) ภาษาสเปน (เซร์บันเตส) หรือผลงานของกวีฝรั่งเศส (กอร์แนย์ ราซีน โมลิแยร์)

การปฏิวัติทางศาสนาของลูเธอร์ครั้งนั้นทำให้ดินแดนเยอรมนีกลายเป็นสนามรบใหญ่ของสงครามศาสนา 30 ปี (Thirty Years War 1618-1648) ระหว่างเจ้า “คาทอลิก” และเจ้า “โปรเตสแตนต์” เมืองมากมายในเยอรมนีถูกทำลาย ส่งผลให้ดินแดนนี้ยังคงแตกแยกปกครองเป็นแคว้นอิสระเช่นเดิมจนถึงต้นศตวรรษที่ 19 สมัยจักรพรรดินโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte) ที่ปราบดาภิเษกตั้งตนเป็นจักรพรรดิใน ค.ศ.1806 (ค.ศ.1806-1814)

นโปเลียนมิได้เพียงแผ่อำนาจและอิทธิพลทางความคิดแบบฝรั่งเศสไปทั่วยุโรปเท่านั้น แต่ยังพยายามสกัดกั้นชนชาติที่ส่อเค้าว่าจะเป็น “ดาวรุ่งดวงใหม่” ของยุโรปคือเยอรมนีทุกวิถีทางอีกด้วย หลังจากที่ดินแดนเยอรมนีกลายเป็นสนามรบระหว่างสงคราม 30 ปีอยู่เป็นเวลานาน ในขณะที่ฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 17 กำลังเข้าสู่ “ยุคคลาสสิก” หรือ “ยุคทอง” ในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 “จักรพรรดิแห่งสุริยา” เยอรมนียังไม่ทันฟื้นตัวก็ถูกซ้ำเติมจากกุศโลบายทางการเมืองและการทูตของนโปเลียน กันมิให้ชาวเยอรมันรวมตัวกันตั้งชาติเป็นปึกแผ่นได้

136 ปีหลังเยอรมนีรวมชาติ: จากตำนาน "ซิกฟรีด" ถึง WM 2006

นับเป็นช่วงเวลาที่ยุโรปแตกแยกเป็นรัฐเล็กรัฐน้อยมากที่สุดถึงกว่า 300 รัฐ

เหตุการณ์หลังการปฏิวัติฝรั่งเศสในประเทศนี้สู่สมัยการปกครองอันน่าสะพรึงกลัวของกลุ่มจาโคแบง (ยุคมิดส์ไนท์ หรือ Reign of Terror) รวมทั้งการปลงพระชนม์พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 และพระมเหสีมารีอังตวเนต หลักการประชาธิปไตยของการปฏิวัติฝรั่งเศสทำให้อำนาจของกลุ่มกษัตริย์และขุนนางสั่นคลอนไปทั่วยุโรป แคว้นพรอยเซน (ปรัสเซีย) และขุนนางเยอรมันหลายแคว้นรวมตัวกับอังกฤษและออสเตรียต่อต้านฝรั่งเศสที่หวังครอบครองฝั่งตะวันออกของแม่น้ำไรน์ตั้งแต่เมืองบาเซิล (Basel) ในสวิตเซอร์แลนด์จรดปากอ่าวแม่น้ำไรน์ลงสู่ทะเลเหนือ กรณีแบ่งแยกดินแดนไปแลนด์และอิทธิพลคุกคามจากรัสเซียผลักดันให้เยอรมนี คือ พรอยเซนต้องตกลงทำสัญญาสันติภาพบาเซิล (The Peace Treaty of Basel) กับฝรั่งเศสเพื่อหลีกเลี่ยงศึก 2 ด้าน³ โดยเยอรมนียินยอมยกดินแดนฝั่งขวา (หรือฝั่งตะวันออกของแม่น้ำไรน์) ซึ่งเป็นดินแดนเยอรมันให้แก่ฝรั่งเศส ขุนนางเยอรมันหลายเมืองที่ฝักใฝ่แนวคิดปฏิวัติของฝรั่งเศสรวมตัวกันจัดตั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยแห่งแรกบนผืนแผ่นดินเยอรมนี คือ "สมาพันธรัฐแห่งไรน์" (Rheinbund หรือ Confederation of the Rhine) นับเป็นการสวามิภักดิ์ทางความคิดและทางการเมืองกับฝรั่งเศสซึ่งมิได้เป็นผลดีต่อเยอรมนีเลย เพราะเยอรมนีถูกตัดทวงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ มิหนำซ้ำยังถูกลิดรอนทางวัฒนธรรมอีกด้วย⁴

³ ขณะนั้น เยอรมนีกำลังมีปัญหากับรัสเซียอยู่ด้วย

⁴ ดูรายละเอียดใน พรสวรรค์ วัฒนางกูร, สองยุคแห่งวัฒนธรรมไวมาร์, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2543, หน้า 49-62.

ประวัติศาสตร์ยุโรปเรื่องความขัดแย้งระหว่างเยอรมนีและฝรั่งเศสที่คนไทยรู้จักมักเริ่มที่กรณีแคว้นอัลซาส-ลอแรน (Alsace-Lorraine) และสตราสบูร์ก (Strasbourg) ที่ฝรั่งเศสต้องเสียให้แก่เยอรมนี รวมทั้งเรื่องราวที่ฝรั่งเศส “แก้แค้น” เยอรมนีหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ผ่านสนธิสัญญาแวร์ซาย กับเรื่องที่น่าซีเยอรมันยึดครองฝรั่งเศส เรื่องราวที่ฝรั่งเศสแพ้อิทธิพลทางวัฒนธรรม ความคิด หรือ วรรณกรรมเยอรมนีทางสังคมและการเมืองเป็นเวลายาวนานหลายร้อยปี ชัดเจนตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 โดยเฉพาะตอนต้นศตวรรษที่ 19 ในสมัยนโปเลียนมีค้อยเป็นที่ประจักษ์ การรุกรานดังกล่าวมีส่วนตอกย้ำและยืดเวลาหลายวัฒนธรรมหลายชนเผ่าของชนชาติเยอรมันให้ยาวนานออกไป รวมทั้งเสริมและหนุนปมเด่นและปมด้อยของชนเผ่าเยอรมันให้ชัดเจนขึ้นเป็นรูปธรรมด้วย

การที่นโปเลียนรุกรานเยอรมนี ทำให้ชนชาตินี้เสียดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำไรน์แก่สาธารณรัฐฝรั่งเศสนับเป็นชนวนต้นตอของกระแสโรมานติก ผนวกกับความรู้สึก “ชาตินิยมทางการเมือง” เป็นครั้งแรกในเยอรมนี ริเริ่มโดยนักปราชญ์กลุ่มโรมานติกสะท้อนให้เห็นในวรรณคดีและภาษาศาสตร์⁵ เป็นกระบวนการสืบเนื่องจากความพยายามรวมตัว

⁵ ปราชญ์และกวีเยอรมันพยายามค้นคว้าหาต้นตอของชนเผ่า รวมทั้งต้นตอที่มาของภาษาและวัฒนธรรม วรรณคดียุคโรมานติกของเยอรมนีจึงสนใจเรื่องราวไกลโพ้นในยุคกลางเมื่อชนชาติต่างๆ ของยุโรปยังมีพรมแดนทางการเมืองไม่ชัดเจน “กลุ่มโรมานติกไฮเดลแบร์ก” โดยกวีหลายท่านรวบรวมเพลงพื้นบ้านเยอรมัน นิทานเยอรมัน (นิทานกริมม์) ปราชญ์และกวีท่านอื่นได้แก่ ฟรีดริช ชเลเกิล (Friedrich Schlegel 1772-1829) ศึกษาต้นตอของภาษาเยอรมันเปรียบเทียบกับภาษาอื่น ทำให้ค้นพบว่าภาษาเยอรมันเป็นภาษาที่มีลักษณะคล้ายกับภาษากรีก ละติน สันสกฤตและบาลี นับเป็นภาษาใน

136 ปีหลังเยอรมนีรวมชาติ: จากตำนาน "ซิกฟรีด" ถึง WM 2006

กันทางวัฒนธรรมผ่านทางการศึกษา (Bildung) และละคร โดยกวีและ
ปราชญ์เยอรมันมาตลอดศตวรรษที่ 18 ได้แก่ เลสซิง⁶ เกอเทอ⁷ และชิล
เลอร์⁸

กวีเยอรมันทั้งสามท่านโดยเฉพาะเกอเทอและชิลเลอร์เชื่อมั่น
ว่า เยอรมนีในศตวรรษที่ 18 ยังไม่พร้อมทางการเมือง จึงจำเป็นต้อง
เตรียมคนเยอรมันให้พร้อมทางวัฒนธรรมอันจะเป็นหนทางนำไปสู่การ
รวมชาติทางการเมืองต่อไป ความพร้อมทางวัฒนธรรมหมายถึงความ
พร้อมทาง "การศึกษา" คือการที่คนเยอรมันมีความรู้ มีศีลธรรมอันดี
งามและมีสำนึกอันดีด้วย โดยเฉพาะเรื่องศีลธรรมนั้น ชิลเลอร์เห็น
ตรงกับเลสซิงว่า สามารถกล่อมเกลาคคนเยอรมันทางศีลธรรมได้ด้วย
"ละคร" ชิลเลอร์เองถึงกับกล่าวว่า "...ถ้าเรามีโรงละครแห่งชาติเมื่อใด
เมื่อนั้นเราจะเป็นชาติ"⁹ ส่วนวิลเฮล์ม ฟอน ฮุมโบลท์ (Wilhelm von
Humboldt 1767-1835) บิดาแห่งการศึกษาของเยอรมนี ได้ก่อตั้ง
สถานศึกษาที่แบร์ลิน ใน ค.ศ.1810 (คือมหาวิทยาลัยฮุมโบลท์ใน
ปัจจุบัน) ด้วยเหตุผลทางการเมืองที่ว่า "ประเทศชาติควรรวบรวมพลัง

ตระกูลอินโดเจอร์มานีน (Indo-Germanen) การค้นพบนี้คือที่มาของวิชา
ภาษาศาสตร์เชิงประวัติในศตวรรษที่ 19 และการศึกษาภาษาเชิงเปรียบเทียบ

⁶ Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781)

⁷ Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832)

⁸ Friedrich von Schiller (1759-1805)

⁹ งานของชิลเลอร์เล่มที่ 5 ใน: T.J. Reed, "Chapter 2: Theatre and Nation,"
The Classical Centre: Goethe and Weimar, Oxford University Press,
1986, หน้า 21.

ทางวัฒนธรรม และศิลปะวิทยาการให้แข็งแกร่ง เพื่อทดแทนความสูญเสียทางการเมือง”¹⁰

3. เยอรมนีหลัง ค.ศ.1945 สู่วันรวมชาติ 3 ตุลาคม ค.ศ.1990 ถึงบอลโลก WM 2006

จากหนทาง อันยาวนานนับร้อยๆ ปีสู่การรวมชาติทางการเมืองของชนชาติเยอรมันในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เราได้พบว่า “ปมด้อย” ลึกๆ ทำให้ชนชาติเยอรมันมีสำนึกในชนเผ่าในแต่ละแคว้นของตนสูงมาก อีกทั้งชนแต่ละเผ่าก็ยังมีภาษาถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น และกฎเกณฑ์ทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองอีกด้วย

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 ฝรั่งเศสคู่รัก-คู่แค้น” ของเยอรมนีพยายามตักตวงผลประโยชน์ทางทรัพย์สินและปล้นเกียรติยศของชนชาตินี้ แต่สิ่งที่ฝรั่งเศสไม่ได้ทำหรือทำไม่สำเร็จก็คือ การทำลายศูนย์รวมทางวัฒนธรรมของคนเยอรมันอันได้แก่ วัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชนของเยอรมัน ตลอดจนโครงสร้างการปกครองแบบ

¹⁰ Rudolf Buchner (1975), Deutsche Geschichte im europäischen Rahmen. Göttingen: Verlag Musterschmidt, หน้า 3, 8.

¹¹ ที่ว่าฝรั่งเศสเป็น “คู่รัก” ด้วยเพราะวัฒนธรรมฝรั่งเศสมีส่วนเกี่ยวพันและส่งเสริมวัฒนธรรมเยอรมันเป็นอันมากมาตลอด จนบางสมัยเกือบจะเรียกได้ว่าสองวัฒนธรรมได้ปรับเป็นเนื้อเดียวกันไปแล้ว เกอเธ่กวีเอกของเยอรมันชาวซึ่งถึงข้อเท็จจริงนี้ดี แต่ท่านเองเป็นเสาหลักสำคัญที่ได้ปลดแอกเยอรมนีจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมของฝรั่งเศสผ่านทางวรรณศิลป์และทำให้ภาษาเยอรมันได้รับยกย่อง ว่าเป็นภาษาวรรณศิลป์ มิใช่ภาษาของชาวบ้านที่อึดอัดซื่อปื้อ (“Deutsch ist eine plumpe Sprache”) ดังที่เคยถูกดูถูกจากราชสำนักทั่วดินแดนเยอรมันและยุโรปมาตลอดศตวรรษที่ 17 และ 18

“Bund” (รัฐ) ที่กระจายอำนาจสู่ชาวบ้านและช่วยลดหรือบรรเทาความแตกต่างระหว่างชนชั้นในสังคมให้น้อยลง ทำให้ชาวบ้านไม่ถูกกดขี่ได้รับความยุติธรรมจากขุนนางหรือส่วนกลางเช่นประเทศที่มีการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจสู่เมืองหลวง ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งหนึ่งที่ฝรั่งเศสหรือพันธมิตรผู้ชนะทำลายไม่สำเร็จก็คือจิตสำนึกและความภูมิใจในสายเลือดเผ่าพันธุ์เยอรมันที่เข้มแข็งและถูกปลูกปั้นจนเกินพอดีหลังสงครามโลกครั้งที่ 1. ผสมผสานกับแนวโน้มนิสัยของคนเยอรมันที่จะซื่อสัตย์รับใช้ “เจ้านาย” หรือ “อำนาจรัฐ”¹² จนนำไปสู่การปกครองลัทธินาซีและความหายนะของประเทศช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในที่สุด

การที่คนเยอรมันมักมีแนวโน้มที่จะเชื่อฟังผู้มีอำนาจเหนือกว่านี้เองที่ลัทธิพันธมิตรหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มองเห็นและต้องการทำลาย นี่คือนวัตกรรมต่อเนื่องของระบบการศึกษาแบบ “Anti-Authority” ซึ่งอเมริกันนำเข้ามาบังคับใช้ในเยอรมนีตะวันตกหลังสิ้นสุดสงครามโลกตั้งประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันใน ค.ศ. 1949 เนื่องจากเกรงว่า จะเกิดปรากฏการณ์นาซีซ้ำอีก และดูเหมือนว่า ระบบการศึกษาแบบ “ต่อต้านผู้มีอำนาจเหนือกว่า และ/หรือ อำนาจรัฐ” จะประสบผลสำเร็จ เพราะคนเยอรมันรุ่นใหม่มีความ “เป็นตัวของตัวเองสูง” คิดเองทำเองด้วยความมั่นใจอย่างอิสระ เด็กเยอรมันหลังสงครามจำนวนไม่น้อยรู้สึกอับอายกับอดีตโดยเฉพาะอาชญากรรมสงครามสังหารยิวจำนวนหลักล้านคนที่คน “รุ่นพ่อ” ของพวกเขากระทำในสมัยนาซี โดยที่พวกเขามีได้มีส่วนร่วมเลยแม้แต่น้อย เยอรมนียุคหลังสงครามสนใจที่จะให้ประเทศเยอรมันตะวันตกรุ่งเรืองและร่ำรวยทัดเทียมประเทศอื่นๆ การที่ประเทศถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝั่งคือเยอรมัน

¹² แนวคิดที่ยกอำนาจรัฐอยู่สูงสุด มีรากฐานจากปรัชญาของฟรีดริช เฮเกล (Georg Wilhelm Hegel ระหว่าง ค.ศ. 1770 -1831)

ตะวันตกและเยอรมันตะวันออกยังทำให้คนเยอรมันสองฝั่งห่างไกลกัน ในทางวัฒนธรรมการเมืองและการใช้ชีวิตสังคมมากขึ้น และที่ชัดเจนยิ่งกว่านั้นก็คือ ความอับอายในอดีตของเด็กเยอรมันรุ่นที่สองหลังสงครามทำให้สำนึกของความเป็น “คนเยอรมัน” ถดถอยลงอย่างมาก เด็กรุ่นใหม่จำนวนไม่น้อยไม่รู้ลึกภูมิใจที่จะบอกใครว่าเป็นคนเยอรมัน เพราะอดีตจากอาชญากรรมสงครามอันขมขื่นผนวกกับปรากฏการณ์ “สงครามเย็น” ที่สะท้อนการต่อสู้ทางแนวความคิดการเมืองสอง กระแสคือ “เสรีประชาธิปไตย” และ “สังคมนิยมคอมมิวนิสต์” เราจึงพบว่า ชนชาติเยอรมันถูกแบ่งแยกเป็น สอง ประเทศ โดย สอง แนวความคิดทางการเมือง แต่ที่น่าสังเกตก็คือ ในขณะที่สำนึกในความเป็น “เยอรมัน” น้อยลง แต่สำนึกของคนเยอรมันในวัฒนธรรมท้องถิ่นของชนเผ่าก็ยังคงเข้มข้นอยู่เหมือนเดิม

ปรากฏการณ์ถดถอยของสำนึกในความเป็นชาติเยอรมันหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้เอง เป็นข้ออธิบายอย่างดีว่า เหตุใดเยอรมันตะวันตกจึงชวนเงินเข้ามาซื้อประเทศเยอรมันตะวันออกทั้งประเทศโดยผ่านการจัดการของรัฐบาลเยอรมันตะวันตกอย่างเป็นทางการโดยบริษัท “ทรอยฮันท์” (Treuhand) ให้เข้ามา “เหมา” กิจการธุรกิจและอุตสาหกรรมของเยอรมันตะวันออกโดยหวังว่า เมื่อธุรกิจเหล่านั้นล่มสลายแล้ว “ตะวันตก” จะเข้ามา “แทนที่” นอกจากนี้ ยังเป็นที่รู้กันทั่วไปว่า คนเยอรมันตะวันตก “ดูถูกดูแคลน” คนเยอรมันตะวันออกมากเพียงใด ว่า “เฉื่อยช้า ทำงานไม่เป็นระบบ ไม่มีความทะเยอทะยาน รักความก้าวหน้า” ซึ่งเราคนไทยได้ฟังได้อ่านแล้วก็รู้สึกพิศวงเป็นกำลังว่า “นี่หรือคือสิ่งที่คนชาติเยอรมัน คิด พูด และปฏิบัติต่อชนชาติเดียวกัน”

ปรากฏการณ์เมื่อ ค.ศ.2006 ที่คนเยอรมันดูเหมือนจะเป็นหนึ่งเดียวกันหลังรวมชาติใน ค.ศ.1990 มากที่สุดทั้งในช่วง ก่อน และ

136 ปีหลังเยอรมนีรวมชาติ: จากตำนาน "ซิกฟรีด" ถึง WM 2006

ระหว่าง การเป็นเจ้าภาพการแข่งขันฟุตบอลโลก ค.ศ.2006 หรือเรียกชื่อย่อว่า WM 2006¹³ นำไปสู่บรรยากาศแห่งความสามัคคีภายในชาติจนทำให้คนเยอรมันจำนวนมากรู้สึกถึง WM 2006 หรือฟุตบอลโลก 2006 ได้ผนึกคนเยอรมันให้เป็นหนึ่งเดียวรักชาติอีกครั้งหนึ่ง

4. สรุป

เยอรมนี หลังยุคกลางจนถึงกลางศตวรรษที่ 19 เป็นเยอรมนีแห่งนครรัฐ ปกครองโดยขุนนางผู้ครองแคว้น และแม้จะมีจักรพรรดิที่ได้รับเลือกตั้งจากขุนนาง และได้รับการแต่งตั้งจากสันตะปาปาปกครองอาณาจักรโรมันศักดิ์สิทธิ์แห่งเยอรมันมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 ก็เป็นเพียงจักรพรรดิในนาม เนื่องจากการแก่งแย่งอำนาจระหว่างจักรพรรดิและสันตะปาปาแห่งศาสนจักรโรมันคาทอลิกที่กรุงโรม นอกจากนี้ ความขัดแย้งทางการเมืองในแต่ละแคว้นทำให้อำนาจการปกครองที่แท้จริงอยู่ที่เจ้าผู้ครองแคว้นแต่ละแคว้น เยอรมนีจึงเป็น "รัฐวัฒนธรรม" ที่รวมตัวกันเพียงหลวมๆ โดยมี ภาษา และวัฒนธรรม ร่วมกันซึ่งแม้แตกต่างกันแต่ก็มาจากรากฐานเดียวกัน เยอรมนีจึงมีใช้ "รัฐชาติการเมือง" เช่นประเทศอังกฤษหรือฝรั่งเศส การที่เยอรมนีแบ่งแยกออกเป็นแคว้นย่อยๆ ทำให้เกิดการกระจายอำนาจการปกครองและกระจายศูนย์รวมทางวัฒนธรรมไปยังเมืองต่างๆ ทั่วดินแดน มีวัฒนธรรมเยอรมัน ภาษาเยอรมัน ตลอดจนอุปนิสัยแบบเยอรมันที่หลากหลาย ก่อให้เกิด "วัฒนธรรมชุมชน" ของกลุ่มชนต่างๆ ในแต่ละสังคม เช่น ชุมชนที่รวมตัวกันเพื่อประโยชน์ร่วมกันในทางการค้าในรูปแบบสหพันธ์การค้าและการเมืองของพ่อค้า

¹³ Fußball-Weltmeisterschaft 2006

เยอรมันจากเมืองเคิลน์ (Köln) หรือโคโลญ สมาพันธ์การค้าของเมือง
ท่าเยอรมันริมฝั่งทะเลตะวันออก เช่น เมืองลือเบค (Lübeck) ฮัมบวร์ก
(Hamburg) เบรเมน (Bremen) สมาพันธ์การค้าและการเมืองดังกล่าว
เริ่มก่อตั้งตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 12 และตั้งแต่ ค.ศ.1356 ลือเบคได้
กลายเป็นเมืองหัวหอกและเป็นผู้นำเมืองท่าเยอรมันแข่งขัน
ผลประโยชน์ทางการค้ากับพ่อค้าจากประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย
จนถึงกลางศตวรรษที่ 17 เรียกว่า *กลุ่มฮันซา* (Hansastädte) ชื่อของ
บริษัทเดินอากาศของเยอรมันก็มีต้นตอจากชื่อสมาพันธ์การค้าและ
การเมืองของเมืองท่าด้วย คือ ลูฟฮันซา (Lufthansa “ลูฟ” แปลว่า
อากาศ) นอกจากการรวมตัวกันเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางการค้าแล้ว
ยังมีการรวมตัวกันของประชาชนเพื่อดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรม
เช่น กลุ่มนักดนตรี วงดนตรีประจำตำบล กลุ่มช่างฝีมือในแต่ละอาชีพ
มีการกระจายตัวของมหาวิทยาลัยไปทั่วดินแดนเยอรมนี เป็นต้น
ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ ราชสำนักของแต่ละแคว้น
จะมีความสนใจแตกต่างกันต่างสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม
การเมืองที่ต่างกัน เราจึงพบว่ามาร์ติน ลูเธอร์หนีจากการถูกไล่เร่จโทษ
โดยศาสนจักรที่เมืองวอร์มส์ (Worms) ในแคว้นรายลันท์-พาลซ์
(Rheinland-Pfalz) ไกล์เมืองไมนซ์ (Mainz) ไปยังวาร์ทบูร์ก
(Wartburg) ที่เมืองไอเซินนาค (Eisenach) ไกล์นครไวมาร์ในแคว้น
เทือริงเงินโดยเจ้าผู้ครองแคว้นที่มีความคิดอิสระรับให้ลูเธอร์ลี้ภัยอยู่ที่
นั้น

ข้อเท็จจริงที่ว่า ชนชาติเยอรมันไม่สามารถรวมประเทศเป็น
อันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมืองได้หลังจากยุคกลางในสมัยอัศวิน
เช่นเดียวกับประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ในยุโรปนั้นมีผลอย่างมากมาย
มหาศาลต่อชนเผ่านี้ เพราะส่งผลกระทบต่อการสร้างภายนอกโดยรวม
ของประเทศ ทำให้ไม่มีเมืองหลวง ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการเมือง

สังคม และวัฒนธรรม เช่น ปารีส วีน (เวียนนา) หรือลอนดอน และแม้คนเยอรมันจะแบ่งแยกระหว่างคน “เมือง” ชั้นสูงและคนบ้านนอก ชาวบ้านที่แสนซนไร้สนิมก็ตาม แต่ก็ยังไม่ทำให้เกิดความอยุติธรรม เพราะความแตกต่างระหว่างชนชั้นรุนแรงเท่าในสังคมของประเทศที่มีการปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง เราจึงพบว่าประวัติศาสตร์การเมืองและสังคมของยุโรปหลายชาติเหล่านี้ได้ก้าวสู่การปฏิวัตินองเลือด เช่น ประเทศรัสเซีย หรือฝรั่งเศส สาเหตุเพราะในประเทศเหล่านั้น มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างชนชั้นและฐานะอย่างชัดเจน กษัตริย์และกลุ่มขุนนางผู้ปกครองกุมอำนาจและปกครองอย่างไร้ศีลธรรมทำให้ราษฎรที่ถูกกดขี่ได้รับความไม่เป็นธรรมลุกฮือขึ้น

ยุโรปหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเมืองเล็กใหญ่ในประเทศต่างๆ มากมาย คือมีการกระจายตัวของเมืองใหญ่สู่ชนบทมากขึ้น แต่เมืองใหญ่ที่เกิดขึ้นใหม่เหล่านี้ไม่เคยมีประวัติศาสตร์และชนบททางวัฒนธรรมสืบทอดกันมาจนเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมในตัวของมันเองเช่นเดียวกับแวนแคว้นต่างๆ ของเยอรมนี นอกจากนี้ การปกครองแบบนครรัฐของเยอรมนียังส่งผลให้เจ้านครของราชสำนักแข่งขันกันเป็นเอกในทางวัฒนธรรมโดยให้การอุปถัมภ์กวี ศิลปิน ตลอดจนนักดนตรี เช่น เจ้านครไวมาร์อุปถัมภ์คีตกวีโยฮัน เซบาสเตียน บาค (J. S. Bach) พระเจ้าฟรีดริชมหาราชอุปถัมภ์วอลแตร์ที่นครแบร์ลิน หรือการแข่งขันทางวัฒนธรรมระหว่างเมืองซือริชกับเมืองโลพซิคในศตวรรษที่ 18 ระหว่างเมืองแบร์ลินกับมิวนิคในศตวรรษที่ 19 และแม้ว่าในศตวรรษที่ 18 ชาวบ้านเยอรมันจะเริ่มตื่นตัวทางด้านการศึกษาและพยายามยืนหยัดอยู่ด้วยตนเองมากขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม เกิดกลุ่มกวี นักดนตรีและนักเขียนอิสระ หรือมีการออกวารสารทางวิชาการและวารสารวรรณกรรมเพื่อเผยแพร่แนวคิดทางวรรณศิลป์และปรัชญาเลียนแบบอย่างอังกฤษก็

ตาม แต่วัฒนธรรมราชสำนักในดินแดนเยอรมนีก็ยังคงสืบสานต่อมา อย่างเหนียวแน่นมากน้อยแล้วแต่สภาวะทางวัฒนธรรม สังคม และการเมืองในแต่ละถิ่น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เหตุผลสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมราชสำนักในเยอรมนียืนยาวขึ้นก็คือ เยอรมนีเพิ่งเริ่มฟื้นตัวจากสงคราม ศาสนา 30 ปีในปลายศตวรรษที่ 17 และชาวนา ชาวบ้าน ตลอดจนชนชั้นกลางยังไม่เข้มแข็งทางสังคมและเศรษฐกิจเท่าที่ควรนั่นเอง

การที่ชาวเยอรมันในแต่ละแคว้นมีวัฒนธรรมและภาษา (คือ ภาษาถิ่นต่างๆ ของเยอรมัน) เป็นของตนเอง มีผลต่อจิตใจของชาวเยอรมันอย่างมาก เพราะนอกจากจะทำให้ชนชาตินี้ไม่ค่อยจะรู้สึกผูกพันกับ “ชาติเยอรมัน” ของตนเท่าใดนัก แต่กลับมีความผูกพันกับเผ่าพันธุ์และถิ่นกำเนิดที่ตนอาศัยอยู่มากกว่า เช่น คนเยอรมันที่อาศัยอยู่แถบลุ่มแม่น้ำรายน์จะมองตนเองว่าเป็นชาวรายน์ลันท์ (Rheinland) หรือชาวเยอรมันในแคว้นบาเยิน (Bayern หรือบาวาเรีย) ทางแถบตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นแคว้นใหญ่ที่สุดทางตอนใต้ของดินแดนเยอรมนี ก็มักจะมองตนเองว่าเป็นคนฟรังเคิน การขาดเอกลักษณ์ของความเป็นชาตินำไปสู่ปัญหาทางจิตใจ ซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะของชนชาติเยอรมันในการแสวงหา เอกลักษณ์ของชาติตนจากเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมแทนเอกลักษณ์ทางการเมือง เป็นความพยายามนับเป็นเวลาหลายศตวรรษ นับตั้งแต่มาร์ติน ลูเธอร์เริ่มวางรากฐานของภาษาเยอรมันมาตรฐานที่สืบต่อมาจนถึงภาษาเยอรมันปัจจุบันจากผลงานแปลพระคัมภีร์ในศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา นอกจากนี้ การอธิบายความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” หรือ “Kultur” ในภาษาเยอรมันว่า หมายความว่าเฉพาะตั้งแต่สิ่งดีงาม รวมทั้งความสำเร็จด้านวรรณกรรมและ ตั้งแต่เลสซิงจนถึงเฮเกิล ก็ล้วนสะท้อนให้เห็น

ภูมิปัญญาเยอรมันที่ต้องการจะสร้างโลกอันน่าพิศวงของตนเองทั้งสิ้น (Bruford 1975, 3)¹⁴

อย่างไรก็ดี แม้ว่าอุดมการณ์ด้านวัฒนธรรมและการศึกษาแบบเยอรมันจะทำให้วัฒนธรรมของชนชาตินี้ยิ่งใหญ่ "สุดยอด" ในหลายด้านโดยเฉพาะระหว่างศตวรรษที่ 17 จนถึงต้นศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะเด่นมากในสาขาวรรณศิลป์ ดนตรี ปรัชญา ศิลปะ รวมทั้งเทคโนโลยีและวิทยาการจากการค้นคว้าของนักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมันที่ทำงานค้นคว้าวิจัยอย่างละเอียดลออถึงต้นตอตามแนวการทำงานวิชาการแบบเยอรมัน

อย่างไรก็ดี ประวัติศาสตร์ได้พิสูจน์แล้วว่า หลักการด้านวัฒนธรรมและการศึกษาที่เริ่มด้วยความภาคภูมิใจในอิสระและพลังสร้างสรรค์ของวัฒนธรรมของชนชาติเยอรมันเพื่อทดแทนเอกภาพทางการเมืองที่หดยาไปนี้เอง อาจเปลี่ยนแปลงเป็นพลังแห่งการทำลายหรือเป็นไปในทางลบ ดังปรากฏการณ์ประวัติศาสตร์แห่งสงครามโลกทั้งสองครั้ง และเหตุการณ์รวมชาติเยอรมันตะวันตกและเยอรมันตะวันออกหลัง ค.ศ.1990 ดังที่ชาวเยอรมัน ชาวยุโรปและชาวโลกได้ประจักษ์แล้ว

¹⁴ W.H. Bruford, *Culture & Society in Classical Weimar 1775-1806*. London: Cambridge University Press, 1975.

บรรณานุกรม

- พรสวรรค์ วัฒนางกูร. (2543) สองยุคแห่งวัฒนธรรมไวมาร์, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พรสวรรค์ วัฒนางกูร (2546). "สาธารณรัฐไวมาร์ หนทางสู่อำนาจของฮิตเลอร์และอาณาจักรเยอรมันที่ 3." ใน พรสวรรค์ วัฒนางกูร (บรรณาธิการ), *ความสัมพันธ์ไทย-ยุโรป จากอดีตสู่ปัจจุบัน เยอรมนี โปรตุเกส รัสเซีย*, กรุงเทพฯ: ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 13-57.
- พรสวรรค์ วัฒนางกูร (2546). "ปัญหานาซีใหม่ในเยอรมนี บทวิเคราะห์ความเป็นมาและสาเหตุ." ใน พรสวรรค์ วัฒนางกูร (บรรณาธิการ), *ความสัมพันธ์ไทย-ยุโรป จากอดีตสู่ปัจจุบัน เยอรมนี โปรตุเกส รัสเซีย*, กรุงเทพฯ: ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 129-159.
- พรสวรรค์ วัฒนางกูร (2546). "ยุโรป: ประเด็นการศึกษาด้านความคิด ภาษา และวัฒนธรรม." บทความวิจัยเสนอในการสัมมนา / ประชุมประจำปีโครงการเอเชีย-ยุโรปศึกษา แนวทางการศึกษาค้นคว้าด้านเอเชีย-ยุโรปศึกษา สกว., ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 21 มิถุนายน 2545. ใน วีระ นุชเปี่ยม (บรรณาธิการ) *จากตะวันออก-ตะวันตก สู่โลกาภิวัตน์ทางปัญญา*, โครงการเอเชีย-ยุโรปศึกษาภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กรุงเทพฯ: บริษัทเฟื่องฟ้าพรินติ้ง จำกัด, หน้า 5-25.
- Beutin, Wolfgang / Ehlert, Klaus u.a.: *Deutsche Literaturgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Stuttgart: J.B. Metzler Verlag, 3. Auflage 1989.

136 ปีหลังเยอรมนีรวมชาติ: จากตำนาน "ซีกฟรีด" ถึง WM 2006

- Boerner, Peter (rowohlts monographien): GOETHE, Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 27. Auflage 1993.
- Bolten, Jürgen (hrsg): Schillers Briefe über die Ästhetische Erziehung, Frankfurt / Main: Suhrkamp, 1984.
- Borchmeyer, Dieter: Die Weimarer Klassik, Eine Einführung, Band 2, Frankfurt am Main: Athenäum Verlag, 1980.
- Borchmeyer, Dieter: Goethe Der Zeitbürger. München. Wien: Carl Hanser Verlag, 1999.
- Bruford, W.H.: Culture & Society in Classical Weimar 1775 -1806, London: Cambridge University Press, 1975.
- Buchner, Rudolf: Deutsche Geschichte im europäischen Rahmen, Göttingen: Verlag Musterschmidt, 1975.
- Buck, Theo / Franke, Hans-Dieter / Staehle, Ulrich / Steinbach, Dietrich / Wenzelburger, Dietmar: Von der Weimarer Republik bis 1945, Stuttgart : Ernst Klett Verlag, 1985.
- Burns, Rob: German Cultural Studies - An Introduction, New York: Oxford University Press, 1995.
- Craig, Gordon A.: Über die Deutschen, München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. K.G., 1985.
- Ernst, Fritz: The Germans and Their modern History, translated from German by Charles M. Prugh, New York & London: Columbia University Press, 1966.
- Gay, Peter: Weimar Culture – The Outsider as Insider, Penguin Books, 1974.
- Glaser, Hermann / Lehmann, Jakob / Lubos, Arno: Wege der deutschen Literatur. Eine geschichtliche Darstellung, Frankfurt am Main-Berlin – Wien: Ullstein Buch, 1961, 1972, 1984.

วารสารยุโรปศึกษา

- Gössmann, Wilhelm: Deutsche Kulturgeschichte im Grundriß, München: Hueber Verlag, 1978.
- Grimm, Reinhold / Hermand, Jost: From the Greeks to the Greens – Images of the Simple Life, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1989.
- Hermand, Jost / Trommler, Frank: Die Kultur der Weimarer Republik, München: Nymphenburger Verlagshandlung, 1978.
- Hoffmann, Hilmar / Klotz, Heinrich: Die Kultur unseres Jahrhunderts 1918-1933, Düsseldorf, Wien, New York, Moskau: Econ Verlag, 1993.
- Horst, Karl August: Anatomy and Trends of 20th Century German Literature, Munich: Nymphenburger Verlagshandlung, 1964.
- Johann, Ernst / Spangenberg, Berthold: Deutsche Kulturgeschichte Die Zeit von 1860 bis zur Gegenwart, München: Nymphenburger Verlagshandlung, 1984.
- Frenzel, Ivo (rowohltsmonographien): Nietzsche, Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 26. Auflage, 1993.
- Klauss, Jochen: Alltag im <Klassischen> Weimar 1750 -1850, Nationale Forschungs-und Gedenkstätten der Klassischen deutschen Literatur in Weimar, 1990.
- Krömer, Wolfram: Dichtung und Weltsicht des 19. Jahrhunderts, Wiesbaden: Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, 1982.
- H. Maehl, William: Germany in Western Civilization, Alabama: The University of Alabama Press, 1979.
- MERIAN WEIMAR, Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag, 4/47 April, 94/C 4701 E 1994; 4/47 April 94/C 1999..

136 ปีหลังเยอรมนีรวมชาติ: จากตำนาน "ซีกฟรีด" ถึง WM 2006

- Müller-Seidel, Walter: Die Geschichtlichkeit der deutschen Klassik, Literatur und Denkformen um 1800. Stuttgart: J.B. Metzler, 1983.
- Mommsen, Wilhelm: Otto von Bismarck, Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1966.
- Nicholls, A.J.: Weimar and the Rise of Hitler, second edition, New York: St.martin's Press, 1979.
- Oellers, Norbert/ Steegers, Robert: Treffpunkt Weimar, Literatur und Leben zur Zeit Goethes. Stuttgart: Reclam, 1999.
- Peukert, Detlev J.K.: The Weimar Republic, (translated by Richard Deveson), Copyright Frankfurt am Main : Suhrkamp Verlag 1987, Published in Penguin Books 1993.
- Reed, T.J.: The Classical Centre: Goethe and Weimar 1775 -1832, Oxford: Oxford University Press, 1986.
- De Staël, Anne Louise: De l'Allemagne (Über Deutschland), Frankfurt am Main: Insel Verlag, 1985.
- Willett, John: The New Sobriety 1917-1933. Hamshire: Thames and Hudson, 1987.

สารบัญ

- Hoffmeister, Johannes: Wörterbuch der philosophischen Begriffe,
Hamburg: Verlag Felix Meiner, 2. Auflage, 1955.
- Meyers Grosser Taschenlexikon in 24 Bänden, Bibliographisches
Institut Mannheim Wien / Zürich: Meyers Lexikonverlag, 6.,
neu bearbeitete Auflage 1998.
- Taddey, Gerhard (hrsg.): Lexikon der deutschen Geschichte. Personen
– Ereignisse – Institutionen, Von der Zeitwende bis zum
Ausgang des 2. Weltkrieges, Stuttgart: Alfred Kröner Verlag,
1977.